

CHARAKTERISTIKA KRAJE

Kraj Vysočina v rámci České republiky zaujímá centrální polohu. Sousedí s krajem Jihočeským, Středočeským, Pardubickým a Jihomoravským, se kterým vytváří oblast NUTS 2 za účelem podpory regionálního rozvoje. Je pro něj charakteristická členitost území, vyšší nadmořská výška a řídké osídlení. Rozdrobená sídelní struktura přispívá v některých případech k vyliďňování menších obcí a odchodu mladých a kvalifikovaných obyvatel.

Území Vysočiny se sice státní hranice České republiky přímo nedotýká, jižní část kraje však zasahuje do její těsné blízkosti, a díky tomu se Vysočina společně s krajem Jihočeským a Jihomoravským zapojuje do řady aktivit v rámci přeshraniční spolupráce s Rakouskem. Povrch území je tvořen pahorkatinami Českomoravské vrchoviny. Region je atraktivní svým poměrně nízkým znečištěním ovzduší a relativně zdravými lesy, nacházejí se v něm též vodohospodářsky významné vodní plochy a zdroje vody.

Rozlohou (téměř 6 800 km²) se Vysočina řadí mezi regiony nadprůměrné velikosti – pouze čtyři kraje jsou rozlehlejší. Nejvýše položeným bodem je vrcholek Javořice (837 m n.m.) v Javořické vrchovině na jihu okresu Jihlava, nejnižší bod se nachází v místě, kde na jihovýchodě okresu Třebíč opouští území kraje řeka Jihlava (239 m n.m.). Na území kraje se nacházejí dvě chráněné krajinné oblasti – Žďárské vrchy a Železné hory. Vrch Melechov v havlíčkobrodském okrese je v některých pramenech označován za geografický střed Evropy.

Území kraje Vysočina se administrativně člení na 5 okresů, 15 správních obvodů obcí s rozšířenou působností (ORP) a 26 obvodů pověřených obecních úřadů (POÚ). Základní samosprávnou jednotkou jsou obce, kterých je v kraji 704 (stav od 1. ledna 2005). Obec na Vysočině má v průměru 731 obyvatel, tedy nejméně ze všech krajů České republiky. V kraji jsou nejčteněji zastoupeny obce s méně než 500 obyvateli. Statut města má v současnosti 34 obcí kraje, což je v rámci České republiky vzhledem k velikosti regionu mírně podprůměrné.

K 1. lednu 2010 žilo na Vysočině téměř 515 tisíc obyvatel, což mezi kraji České republiky představuje třetí nejnižší lidnatost. V obyvatelstvu kraje mírně převažují ženy. V roce 2009 se o něco snížil počet narozených dětí, výraznější byl pokles počtu rozvodů. Manželské páry se nejčastěji rozváděly po patnáctiletém a delším společném soužití. Většina matek patřila při narození prvního dítěte do věkové skupiny 25-29 let. Podíl dětí narozených mimo manželství je dlouhodobě nižší než v ostatních regionech České republiky s výjimkou Zlínského kraje, ale má rovněž vzestupnou tendenci a v roce 2009 přesáhl hranici 32,0 %. Tomu odpovídá i růst počtu svobodných matek.

Ke konci roku 2009 bylo v kraji ve statistickém registru ekonomických subjektů, v němž jsou evidována všechna vydaná identifikační čísla organizací, podchyceno téměř 101 tisíc subjektů. V rámci České republiky se tak Vysočina zařadila na předposlední místo před Karlovarským krajem, což vzhledem k počtu obyvatel svědčí o nižším stupni podnikatelské aktivity. Nejvíce ekonomických subjektů v kraji vykázal okres Žďár nad Sázavou (více než 23 tisíc), nejméně okres Pelhřimov (přes 15 tisíc).

Ekonomická výkonnost kraje zaostává za celorepublikovým průměrem. Jeho podíl na hrubém domácím produktu České republiky se v posledních letech pohybuje kolem 4 %. V roce 2009 činil hrubý domácí produkt na 1 obyvatele kraj téměř 271 tisíc Kč, tj. více než 78 % průměru České republiky.

Průměrná měsíční hrubá nominální mzda v kraji Vysočina činila v roce 2009 více než 20 300 Kč. Mzdy na Vysočině i nadále zaostávají za průměrem České republiky. Značné rozdíly jsou i ve výši průměrné hrubé mzdy vyplácené v jednotlivých odvětvích hospodářství kraje. Nejvyšší mzdy měli pracovníci v odvětví finančního zprostředkování, naopak nejnižší zaměstnanci v ubytování a stravování.

Míra registrované nezaměstnanosti dosáhla koncem roku 2009 hodnoty více než 10 % a byla sedmá nejnižší v celé České republice. V kraji byla nejvyšší v okrese Třebíč (téměř 13 %) a naopak nejnižší v okrese Pelhřimov (necelých 7,5 %). Všechny okresy zaznamenaly výrazný meziroční nárůst nezaměstnanosti. Počet neumístěných uchazečů o práci se v kraji oproti roku 2008 zvýšil téměř o 60 %. Na jedno volné pracovní místo koncem roku 2009 připadalo na Vysočině téměř 38 uchazečů. Nabídka míst pro kvalifikovanou pracovní sílu není vysoká.

Tradičně významné postavení má v kraji Vysočina zemědělství. Zdejší přírodní podmínky jsou sice podprůměrné (nadmořská výška a sklonitost pozemků snižují produkční schopnost půd), pro některé

zemědělské komodity a činnosti je však přesto území Vysočiny optimální (produkce brambor, olejnin, pastevní chov skotu).

Po složitém období transformace se zemědělství kraje i nadále vyznačuje velkovýrobním způsobem hospodaření. Většina zemědělských podniků se zaměřuje na kombinaci rostlinné a živočišné výroby, větší specializaci je možno sledovat u menších výrobních jednotek samostatně hospodařících rolníků.

Celková plocha obilovin v roce 2009 činila více než 150 tisíc hektarů, sklizeň dosáhla téměř 680 tisíc tun při poklesu průměrného hektarového výnosu na 4,42 tun. Celková sklizeň brambor v kraji činila 275 tisíc tun a představuje více než třetinu produkce brambor v České republice. Sklizeň, plocha i hektarový výnos brambor zůstaly zhruba na úrovni předchozího roku.

Intenzita chovu skotu na 100 ha zemědělské půdy přesahovala v roce 2009 hodnotu 57 kusů a byla nejvyšší z krajů České republiky. Průměrná roční dojivost jedné krávy dosáhla téměř 7 tisíc litrů. V produkci masa více než 51 tisíc tun (bez drůbeže) se kraj zařadil na první místo v České republice.

Průmyslové podniky utřžily v roce 2009 za vlastní výrobky a služby téměř 90 miliard Kč, což je bezmála o čtvrtinu méně než v roce 2008. Údaje se týkají 145 společností se 100 a více zaměstnanci. Z průmyslové výroby mají v kraji význam zvláště odvětví strojírenské a kovodělné, textilní, dřevozpracující a potravinářské. Průmyslovými centry jsou zejména bývalá okresní města, vedle nich ale i další města s dobrou dopravní dostupností.

V kraji Vysočina bylo v roce 2009 vydáno téměř 6 900 stavebních povolení na všechny typy objektů, což oproti roku 2008 představuje pokles bezmála o 5 %. Počtem zahájených bytů se Vysočina řadí na 12. místo mezi čtrnácti kraji České republiky. Dokončeno bylo v kraji přes 1 400 bytů, což představuje meziroční pokles téměř o pětinu. Zmodernizováno bylo přes 300 bytů.

Silniční a železniční síť Vysočiny má strategický význam z pohledu vnitrostátního i celoevropského. Území kraje je součástí středoevropské urbanizované osy (Berlín-Praha-Vídeň/Bratislava-Budapešť). Dálnice D1 (v síti evropských silnic označení E50 a E65) tak slouží dopravě národní i evropské. Strategická poloha Vysočiny proto v posledních letech přilákala řadu zahraničních investorů, kteří sem soustřeďují nejen výrobní kapacity, ale rovněž výzkum a vývoj.

Kraj má poměrně stabilizovanou síť základních škol a dostatečnou kapacitu škol středních. Problémem je ale nedostatečné technické vybavení škol a zabezpečení dojížděky dětí z malých sídel. Také zdravotnictví se potýká s nedostatkem prostředků k zajištění terénní i ambulantní ošetrovatelské péče.

Nespornou výhodou kraje je relativně nízká úroveň kriminality a nižší podíl sociálně rizikových skupin obyvatelstva.

Na území kraje se konají zajímavé kulturní akce, z nichž některé mají celostátní i mezinárodní charakter. V Jihlavě se pravidelně koná setkání a soutěž smíšených komorních sborů – Mezinárodní festival sborového umění či Mezinárodní festival dokumentárního filmu. Kulturní akce se ovšem nesoustřeďují pouze do velkých měst. Činorodým organizátorem je město Telč, které pořádá festival Prázdniny v Telči nebo Evropské setkání folklórních souborů. Zámek v Jaroměřicích nad Rokytnou hostí Mezinárodní hudební festival Petra Dvorského.

Kraj Vysočina nabízí dobré příležitosti pro letní i zimní pobytovou turistiku i možnost návštěvy řady cenných historických a kulturních památek. Nejlepší sněhové podmínky na Vysočině najdou milovníci zimních sportů ve Žďárských vrších, které umožňují lyžování v nadmořské výšce až 700-800 m. V této oblasti se také nachází podstatná část kapacity hromadných ubytovacích zařízení. Vysokých poloh přes 700 m nadmořské výšky dosahují i Jihlavské vrchy a Svratecká hornatina. Z řady vodních ploch v kraji můžeme uvést Velké Dářko (největší rybník na Vysočině), v nadmořské výšce 720 m leží Sykovec (nejvýše položený rybník s písčitým dnem v kraji) či vodní nádrž Dalešice na řece Jihlavě, jejíž 100 m vysoká sypaná hráz je nejvyšší svého druhu v České republice.

Na území kraje se nacházejí tři památky zapsané do seznamu UNESCO. Je to městská památková rezervace Telč, poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře u Žďaru nad Sázavou a židovská čtvrť se hřbitovem a bazilikou sv. Prokopa v Třebíči. Přírodní bohatství kraje tvoří chráněné krajinné oblasti Žďárské vrchy, Železné hory, dále přírodní rezervace Mohelenská hadcová step, velký Špičák a četné přírodní rezervace. Budoucnost cestovního ruchu na Vysočině bude bezpochyby patřit vedle městské turistiky především formám klidné a ekologicky čisté pobytové turistiky. Tu podporuje hustá síť turisticky značených cest (asi 2 900 km), rozvoj cyklotras i postupně vznikající agrofarmy s ubytováním.